

Spuścizna Kazimierza Stronczyńskiego

Wiek XIX był przełomowym okresem w historii nauki polskiej, to właśnie w tym czasie narodziła się: historia, archeologia czy numizmatyka.

Jednym z prężnie działających badaczy był Kazimierz Stronczyński, heraldyk numizmatyk, sfragistyk, archeolog, historyk sztuki¹. Urodził się 25 lipca 1809 r. w Piotrkowie Trybunalskim². Był synem Wincentego Stronczyńskiego, który pełnił funkcję sędziego pokoju okręgu piotrkowskiego³. Jego matką była Julianna Pawłowska.

K. Stronczyński wraz z braćmi początkowo pobierał nauki u hr. Felixa Łubieńskiego. Następnie edukację kontynuował w Kolegium Pijarskim w Piotrkowie Trybunalskim. Po ukończeniu w 1828 r. Uniwersytetu Aleksandryjskiego w Warszawie, został nauczycielem w Wojewódzkiej Szkole Praktyczno – Pedagogicznej. W tym czasie napisał podręcznik pt. *Rozrywki entomologiczne dla młodzieży. Pisemko zawierające w sobie opisy pospolitszych owadów krajowych*⁴.

W 1831 r. zaczął pracować w Banku Polskim na stanowisku sekretarza⁵. Kolejnym ważnym etapem w jego życiu była nominacja w 1836 r. na sekretarza Heroldii Królestwa Polskiego, zaś w 1842 r. został referendarzem⁶. Bardzo owocną dla K. Stronczyńskiego okazała się praca w Komisji Rządowej w latach 1844–1855. Została ona powołana przez cara Mikołaja I w celu skatalogowania zabytków Królestwa Polskiego⁷. Efektem inwentaryzacji była praca pt. *Opisy i widoki zabytków w Królestwie Polskim* nazywane także *Albumami Stronczyńskiego*.

Dzieło składa się z pięciu tomów. Ciekawostką jest fakt, że do prac nad ilustracjami zatrudniano najlepszych polskich akwarelistów min. związanego z Częstochową Adama Lerue⁸. Kolejnym urzędem, jaki objął Stronczyński w 1861 r. było stanowisko dyrektora Komisji

¹ A. Gozdek, *Działalność naukowa Kazimierza Stronczyńskiego*, Piotrków Trybunalski 1963, s. 7–11.

² Ś. P. Kazimierz Stronczyński, „Tydzień”, 46/1896, s.1–3.

³ APwPT, Zbiór Kazimierza i Wincentego Stronczyńskich, sygn. 7–15.

⁴ K. Stronczyński, *Rozrywki entomologiczne dla młodzieży. Pisemko zawierające w sobie opisy pospolitszych owadów krajowych*, Warszawa 1835.

⁵ A. Gozdek, op. cit., s. 7–11.

⁶ AGAD, Akta osobiste Kazimierza Stronczyńskiego referendarza stanu, sygn.110.

⁷ T. Rudkowski, *Kazimierz Stronczyński, jako inwentaryzator zabytków*, [w:] *Kazimierz Stronczyński. Numizmatyk, Sfragistyk i inwentaryzator zabytków*, pod red. J. Pinińskiego, Łódź 1986, s. 39–64.

⁸⁸ T. Rudkowski, op. cit., s. 39–64.

Wyznań i Oświaty. Jednocześnie pełnił funkcję referendarza w Radzie Stanu Królestwa Polskiego do jej likwidacji w 1867 r.

Następnie od 1862 r. był dyrektorem w kancelarii Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych⁹. Był także prężnym działaczem politycznym, o czym świadczy członkostwo w Senacie oraz popieranie Aleksandra Wielopolskiego, który był zwolennikiem współpracy z Rosją w celu odzyskaniu przez Polskę niepodległości¹⁰. Pod koniec swojego życia Stronczyński osiadł w majątku położonym w okolicach Sieradza. Zmarł 10. Listopada 1896 r. w Piotrkowie Trybunalskim i tam został pochowany na starym cmentarzu¹¹.

Działalność z zakresie historii sztuki

Działalność inwentaryzatorska Kazimierza Stronczyńskiego, mimo pewnych nieścisłości, jest ceniona przez historyków sztuki. Czego dowodem jest częste odwoływanie się do jego prac? Pierwsze próby inwentaryzacji zabytków w Polsce miały miejsce już w epoce oświecenia. Przyczynkiem do tego były wystąpienia min. ks. Ksawerego Zambrowskiego oraz Tadeusza Czackiego. Z kolei hr. Edward Raczyński nie ograniczył się tylko do wypowiedzi, lecz przedstawił konkrety plan kwerendy wszystkich archiwów prowincjonalnych a zwłaszcza kościelnych i zakonnych. Tę pracę proponował powierzyć zakonowi OO. Benedyktów. Jednak plany te nie zostały zrealizowane¹².

Proces inwentaryzacji zapoczątkował ukaz wydany w 1826 r. przez cara Mikołaja I¹³. Nakazywał on zabezpieczenie i inwentaryzację zabytków w całej Rosji. Jednak zalecenia nie były starannie wykonywane przez terenowych urzędników. Jedynie namiestnik Królestwa Polskiego - Wielki Książę Konstanty zlecił kwerendę gen. Maurycemu Hauke. Niestety nie przyniosło to oczekiwanych rezultatów. Dlatego postanowiono powołać Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych, której członkiem był K. Stronczyński.

Dopiero w styczniu 1844 r. ówczesny namiestnik Królestwa Polskiego – Iwan Paskiewicz zlecił spisanie zabytków pozostawiając Komisji wybór odpowiednich do tego osób¹⁴. O tym jak niskie fundusze zostały przekazane na to przedsięwzięcie może świadczyć to, że przeznaczono na inwentaryzację tylko pół roku¹⁵.

⁹ Ś. P. Kazimierz Stronczyński, s. 1–3.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² T. Rudkowski, op. cit., s. 39–64.

¹³ Ibidem.

¹⁴ A. Gozdek, op. cit., s. 24.

¹⁵ T. Rudkowski, op. cit., s. 39–64.

Do tego celu został powołany długoletni członek Heroldii Królestwa Polskiego K. Stronczyński¹⁶. Za tą decyzją może przemawiać, to, że posiadał on wszechstronne wykształcenie oraz znajomość metodologii historii, a pracując z archiwaliami zdobył wiedzę z zakresu paleografii. Była ona bardzo przydatna, ponieważ w instrukcji dla inwentaryzatorów napisanej przez przewodniczącego Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych jest mowa o tym, że nie komisja powinna opierać na materiałach drukowanych, lecz przeszukiwać archiwa miejskie, kościelne i zakonne i z stamtąd czerpać wszelkie informacje¹⁷.

K. Stronczyński wraz z zastępcą oraz kilkoma ilustratorami miał wykonać ten rodzaj pracy. Pierwszym zastępcą został Józef Byszewski – sekretarz Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych. Potem stanowisko objął Stanisław Lisowski, który zmarł w 1852 r. Trzecim z kolei zastępcą był Wincenty Sokołowski¹⁸. Podczas prowadzonych spisów przez jedenaście lat zwiedzono 386 miejscowości. Przeprowadzono kwerendy kilkuset archiwach i opisano czterysta osiem obiektów nieruchomości oraz trzysta piętnaście ruchomych¹⁹. Wtedy został stworzony pierwszy inwentarz zabytków składający się z pięciu tomów tekstu i siedmiu tomów ilustracji wykonanych akwarelą²⁰.

Według ówczesnych założeń spis zabytków przeprowadzany był w sposób wybiórczy. Zrezygnowano wtedy z opisywania drewnianych budowli, szat liturgicznych oraz złotnictwa. W ogóle zabytki ruchome traktowano drugoplanowo, co potwierdza ich niewielka ilość w pracy.

Opisy szczególnych obiektów nie były długie, liczyły od kilku zdań do kilkunastu stron. Więcej o warunkach pracy w terenie można dowiedzieć się z pamiętników pisanych przez K. Stronczyńskiego podczas inwentaryzacji na terenach Kielecczyzny i Lubelszczyzny. Nie ma wątpliwości, że gruntownie przygotował się przed pierwszym wyjazdem. Świadczy o tym staranność i zastosowanie metodologii historii²¹.

Niektórzy badacze zarzucali Stronczyńskiemu, że zgodnie z duchem epoki, w której żył, koncentrował się na średniowieczu i nie doceniał dorobku późniejszych. Jest to ewidentną nieprawdą, ponieważ w opisywając nieistniejący już kościół jezuicki w Piotrkowie docenił jego walory estetyczne, a gdy znalazł późnobarokową rzeźbę Horna nazywa ją arcydziełem.

¹⁶ AGAD, *Deputacja Szlachecka i Kancelaria Marszałka Szlachty Guberni Warszawskiej*, sygn. 169.

¹⁷ J. Kowalczyk, <http://www.nid.pl/upload/iblock/7ee/7ee39e710468273244289c57eb131e42.pdf>, [dostęp dn. 12.12.2015].

¹⁸ T. Rudkowski, op. cit., s. 39–64.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

Świadczy to o tym, że autor posiadał wiedzę z zakresu historii sztuki polskiej i europejskiej. Poza tym prowadził zeszyty, w których opisywał style architektoniczne oraz kościoły polskie²². Problem tkwił nie w niedostatku wiedzy Stronczyńskiego, lecz w braku czasu na sporządzenie inwentaryzacji²³

Elementem charakterystycznym w jego pracy jest nowatorskie podejście ochrony zabytków. Opisy nacechowane są wzmiankami na temat stanu danego zabytku. Przykładem może być opis Zamku Królewskiego w Piotrkowie Trybunalskim²⁴. Oprócz prac inwentaryzatorskich, Stronczyński był odpowiedzialny także za stronę ilustracją. Dlatego też do ich sporządzenia zostali zatrudnieni zawodowi plastycy min.: Adam Lerue oraz Stanisław Chrząński. Ich zadaniem było dokładne sporządzanie znalezionych zabytków. Przez jedenaście lat trwania spisu ilustracje sporządzało pięcioro artystów. Byli to doświadczeni ludzie rekrutowani spośród absolwentów szkół wyższych. Jednakże krytycy wypowiadali się niepocholebnie o pracach z wyjątkiem rysunków Adama Lerue. Głównymi zarzutami było niedokładne odwzorowanie budowli oraz bezbarwność²⁵.

Podsumowując, Stronczyński dokonał pierwszego spisu zabytków na ziemiach polskich i bez względu na jego braki do dziś stanowi on źródło wiedzy o zabytkach architektury.

Badaczom dostarcza on przede wszystkim danych topograficznych oraz informacje o nieistniejących już zabytkach.

Osiągnięcia w dziedzinie numizmatyki

Kazimierz Stronczyński zajmował się przede wszystkim numizmatyką średniowieczną oraz nowożytną. Współcześni badacze cenią jego dwa fundamentalne dzieła: „Pieniądze Piastów. Od czasów najdawniejszych do roku 1300. Rozbiorem źródeł społecznych i wykopalisk oraz porównaniem typów mennicznych objaśnione”, „Dawne monety dynastii Piastów i Jagiellonów” wydane w trzech częściach²⁶. W pierwszej z książek autor skupił się tylko na monetach wczesnośredniowiecznych, natomiast w drugiej pracy opisał monety całej epoki średniowiecznej²⁷.

²² APwPT, *Zbiór Kazimierza i Wincentego Strączyńskich*, sygn. 1–2.

²³ T. Rudkowski, op. cit., s. 39–64.

²⁴ Ibidem.

²⁵ J. Kowalczyk, op. cit.

²⁶ K. Stronczyński, *Dawne monety dynastii Piastów i Jagiellonów*, cz. 1–3, Warszawa 1884.

²⁷ K. Stronczyński, *Pieniądze Piastów. Od czasów najdawniejszych do roku 1300. Rozbiorem źródeł społecznych i wykopalisk, oraz porównaniem typów mennicznych objaśnione*, Warszawa 1847.

Oprócz tych znanych prac prowadził zeszyt, w którym opisywał monety oraz medale polskie²⁸ W swoich pracach skatalogował i usystematyzował blisko trzysta typów monet polskich i bitych i używanych od X do XIII w. Oprócz tych znanych dzieł trzeba nadmienić, że nikt pory nie zestawił tylu rodzajów monet. W ten sposób K. Stronczyński przedstawił historię pieniądza średniowiecznego²⁹.

W swoich książkach korzystał zarówno ze swojej kolekcji monet, która potem przeszła w ręce Natalii Kickiej jak i z innych kolekcji prywatnych oraz krajowych³⁰. Znane były mu także kolekcje zagraniczne z Wiednia, Lipska i Drezna z pozostałych otrzymywał opisy, rysunki oraz cynfoliowe kopie. Ponadto wykorzystywał katalogi zbiorów³¹.

W badaniach często odwoływał się do wyników wykopalisk archeologicznych, co w XIX w. było rzadko spotykane. W pracach poświęconych numizmatyce średniowiecznej korzystał z dwudziestu ośmiu źródeł archeologicznych zawierających monety z biegiem czasu ta baza źródłowa była coraz bogatsza. Poza tym w celu identyfikacji monet analizował ich stemple zarówno legendy.

Natomiast do ustalenia datacji korzystał z dwudziestu przekazów, szesnastu dokumentów oraz kronik: Kadłubka, Wielkopolskich oraz z żywota świętego Ottona z Bambergu³². Nie był on entuzjastą datowania monet na podstawie danych metrologicznych. Uważał, że można datować monety tylko na podstawie wagi czy próby kruszcu. Wskazywał na wcześniejsze pomyłki tym spowodowane³³.

K. Stronczyński zajmował się także numizmatyką czasów nowożytnych. Świadczy o tym fakt, że w trzeciej części pracy „*Dawne monety dynastii Piastów i Jagiellonów*” wybiegł znacznie poza ramy chronologiczne, aż do czasów Stefana Batorego. Ponadto badacz wyszczególnił epoki funkcjonowania pieniądza w na ziemiach polskich. Pierwszy z nich okres, groszy trwał od 1300 do 1506 r. Następny okres złotowy zaczynał panowanie Zygmunta Starego. Te cezurę czasowe obowiązują do dziś³⁴.

Reasumując, niektóre wyniki badań Kazimierza Stronczyńskiego w dziedzinie numizmatyki średniowiecznej oraz nowożytnej są wykorzystywane aktualnie przez naukowców.

²⁸ APwPT, *Zbiór Kazimierza i Wincenta Stronczyńskich*, sygn.6.

²⁹ S. Suchodolski, *Kazimierza Stronczyńskiego metody badań monet wczesnośredniowiecznych*, [w:] *Kazimierz Stronczyński. Numizmatyk, Sfragistyk i inwentaryzator zabytków*, pod red. J. Pinińskiego, Łódź 1986, s. 5–10.

³⁰ K. Filipow, *Natalia Kicka (1801–1888) – patriotka i kolekcjonerka pamiątek narodowych*, [w] *бірник наукових статей*, 33/2013.

³¹ S. Suchodolski, op. cit., s. 5–10.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

Ponadto trzeba nadmienić, że wybiegał znacznie poza swoją epokę oraz korzystał z nowo powstającej dziedziny archeologii.

Zasługi w dziedzinie sfragistyki oraz heraldyki

Obok wielu zasług i osiągnięć K. Stronczyńskiego należy także wspomnieć o jego działalności na polu sfragistyki. Jego największym osiągnięciem było znaczne poszerzenie zasobu pieczęci polskich. Docenił wartość tych zabytków w badaniach historycznych³⁵. Prace badawcze nad pieczęciami były mocno ograniczone, bowiem sigillografia była nowo powstałą nauką. Natomiast literatura z tej dziedziny w Polsce była uboga³⁶. Poza wymiarem edytorskim i naukowym dawnych pieczęci istniało także zainteresowanie kolekcjonerskie. W pewnym momencie ta pasja stała się ważniejsza niż praca naukowa. Niestety wiele kolekcji poszerzano w sposób rabunkowy odrywając pieczęcie od dawnych dokumentów.

Tak powstały kolekcje nim. Gwalberta Pawlikowskiego oraz Edwarda Rastawickiego. Bardziej racjonalnym sposobem było kolekcjonowanie odlewów cynowych.

Ten rodzaj zbieractwa zainicjował Friedrich August Vosseberg. Z takimi trudnościami musiał się wzmagać w swojej pracy K. Stronczyński³⁷.

Bardzo pomocne w poszukiwaniu i badaniu pieczęci okazało się powołanie Stronczyńskiego przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych na przewodniczącego delegacji do opisywania zabytków starożytności w Królestwie Polskim. Pozwoliło na zapoznanie się z materiałem źródłowym z archiwów prowincjonalnych, kościelnych oraz klasztornych. Ponadto posiadał własny niewielki zbiór pieczęci oraz dokumentów. Szukał analogii motywów obrazowych w monetach i pieczęciach, natomiast sfragistykę traktował, jako osobną gałąź archeologii³⁸.

Jedną z najważniejszych prac K. Stronczyńskiego z tej dziedziny jest *Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich*. Została ona wydana w 1881 r. w czasopiśmie „Przegląd Bibliograficzny – Archeologiczny” W tej pracy przedstawił stan dotychczasowej wiedzy na temat pieczęci wczesnośredniowiecznych. Praca jednak nie zaspokajała ambicji autora, który dostrzegał w niej błędy³⁹.

³⁵ S.K. Kuczyński, *Kazimierz Stronczyński jako sfragistyk i heraldyk*, [w:] *Kazimierz Stronczyński. Numizmatyk, Sfragistyk i inwentaryzator zabytków*, pod red. J. Pinińskiego, Łódź 1986, s. 23–35.

³⁶ Ibidem.

³⁷ S.K. Kuczyński, op. cit., s. 23–35.

³⁸ Ibidem.

³⁹ K. Stronczyński, *Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich*, Warszawa 1888.

Następną książką jest: *Wzory pism dawnych, w przerysach wystawione, i objaśnione drukowaném ich wyczytaniem*, w których autor przedstawił kopie 90 dokumentów z Archiwum Głównego z lat 1228–1536 waz z pieczęciami. Ta publikacja powstała na zlecenie Heroldii Królestwa Polskiego, w celu ułatwienia archiwistom czytania dokumentów⁴⁰. Kolejną pracą poświęconą pieczęcią są: *Pomniki książęce Piastów lenników dawnej Polski w pieczęciach, budowlach i innych starożytnościach zebrane i objaśnione*. W niej poszerzył zakres swoich badań. Autor opisuje wraz z innymi zabytkami min: pomnikami nagrobnymi, monetami oraz zamkami.

Dodatkowo praca została wzbogacona własnoręcznymi ilustracjami. Wielką zaletą tej książki jest także to, że zostały w niej przedstawione pieczęcie Piastów Śląskich⁴¹.

K. Stronczyński zajmował się także heraldyką, jednak robił to z pozycji sfragistyka i numizmatyka⁴².

W badaniach nad herbami zapewne pomogła mu nominacja na sekretarza Heroldii Królestwa Polskiego w 1836 r.⁴³ Napisał kilka prac jej dotyczących jedną z nich są wspomniane wcześniej *Wzory pism dawnych w przerysach wystawione, i objaśnione drukowaném ich wyczytaniem*, w których autor przedstawił kopie dokumentów nobilitacyjnych⁴⁴. Drugą ważną książką jest *Studyum heraldyczne: z rękopismów pozostałych po heraldyku K. S.*, w której Kazimierz Stronczyński przedstawia herb oraz dowody szlachectwa potomków rodziny podczesego wieluńskiego Jana Bierzyńskiego.

Podsumowując, dorobek K. Stronczyńskiego z dziedziny sfragistyki jest bogaty oraz doceniany przez współczesnych badaczy. Ponadto jego prace, mimo, że zawężone do epoki średniowiecznej stały się podstawą do rozwoju, sigillografii oraz heraldyki. Wniósł w nauki humanistyczne nowe poglądy na interdyscyplinarność oraz nowatorskie podejście, a przy czym potrafił korzystać w swoich badaniach z klasycznych publikacji. Był także krytyczny wobec swoich prac, a całe życie starał się doskonalić swój warsztat badawczy.

⁴⁰ K. Stronczyński, *Wzory pism dawnych w przerysach wystawione, i objaśnione drukowaném ich wyczytaniem*, Warszawa 1839.

⁴¹ Idem, *Pomniki książęce Piastów lenników dawnej Polski w pieczęciach, budowlach i innych starożytnościach zebrane i objaśnione*, Warszawa 1888.

⁴² S.K. Kuczyński, op. cit., s. 23–35.

⁴³ A. Gozdek, op. cit., s. 7–11.

⁴⁴ K. Stronczyński, *Wzory...*, Warszawa 1839.

Streszczenie:

Kazimierz Stronczyński zapisał się w polskiej nauce, jako historyk, historyk sztuki, numizmatyk, sfragistyk oraz heraldyk. Jego główną zasługą było wykonanie inwentaryzacji zabytków Królestwa Polskiego w latach 1844–1855, której efektem było wydanie pracy pt. *Opisy i widoki zabytków w Królestwie Polskim* zwanej Albumami Stronczyńskiego.

W numizmatyce odznaczył się, jako badacz średniowiecznego pieniądza. Jego najważniejszymi dziełami z tej dyscypliny były: *Pieniądze Piastów. Od czasów najdawniejszych do roku 1300. Rozbiorem źródeł współczesnych i wykopalisk, oraz porównaniem typów mennicznych objaśnione*” oraz „*Dawne monety dynasty Piastów i Jagiellonów*. Natomiast z dziedziny heraldyki oraz sfragistyki napisał: *Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich, Studium heraldyczne: z rękopismów pozostałych po heraldyku K. S. .K.* Stronczyński nie obawiał się korzystać z powstających dopiero, co dziedzin naukowych. Ponadto jego wnioski wykorzystywane są przez współczesnych badaczy.

Summary:

Kazimierz Stronczyński enrolled in the Polish science as a historian, art historian and numismatist, sigillography and heraldry. His main contribution was to make an inventory of the monuments of the Polish Kingdom in the period, 1844–1855 which resulted in the issuance of work Fri. *Descriptions and views of the monuments in the Polish Kingdom* called Albums Stronczyński”

In numismatics distinguished himself as a scholar of medieval money. His most important works of this discipline were: *Money Piast. From the earliest times to the year 1300. Cutting sources and excavations, and comparing types of mint explained, and Old coins Piast and Jagiellon dynasty*. In contrast, in the field of heraldry and sigillography wrote: *A cursory review of the Polish Piast seal, Heraldic study: the manuscripts remaining after heraldry K.S.* K. Stronczyński not afraid to use the emerging just as scientific fields. In addition, its findings are used by contemporary researchers.

Słowa kluczowe:

numizmatyka, sfragistyka, heraldyka

Key words:

numizmatyka, sfragistyka, heraldyka

Bibliografia

Źródła:

1. Archiwum Akt Dawnych (AGAD), *Akta osobiste Kazimierza Stronczyńskiego referendarza stanu, sygn.110*.
2. Archiwum Akt Dawnych (AGAD), *Deputacja Szlachecka i Kancelaria Marszałka Szlachty Guberni Warszawskiej, sygn.169*.
3. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim (APwPT), *Zbiór Kazimierza i Wincentego Strączyńskich, sygn. 1–3, 7–15*.

Opracowania:

1. Gozdek A., *Działalność naukowa Kazimierza Stronczyńskiego*, Piotrków Trybunalski 1963.
2. Filipow K., *Natalia Kicka (1801–1888) – patriotka i kolekcjonerka pamiątek narodowych*, бiрник наукових статеї, 33/2013.
3. *Kazimierz Stronczyński. Numizmatyk, Sfragistyk i inwentaryzator zabytków*, pod red. J. Pinińskiego, Łódź 1986.
4. Stronczyński K., *Pomniki książęce Piastów lenników dawnej Polski w pieczęciach, budowlach i innych starożytnościach zebrane i objaśnione*, Warszawa 1888.
5. Stronczyński K., *Dawne monety dynastii Piastów i Jagiellonów*, cz.1–3, Warszawa 1884.
6. Stronczyński K., *Pieniądze Piastów. Od czasów najdawniejszych do roku 1300. Rozbiorem źródeł społecznych i wykopalisk, oraz porównaniem typów mennicznych objaśnione*, Warszawa 1847.
7. Stronczyński K., *Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich*, Warszawa 1881.
8. Stronczyński K., *Rozrywki entomologiczne dla młodzieży. Pisemko zawierające w sobie opisy pospolitszych owadów krajowych*, Warszawa 1835.
9. Stronczyński K., *Wzory pism dawnych w przerysach wystawione, i objaśnione drukowanem ich wyczytaniem*, Warszawa 1839.
10. *Ś. P. Kazimierz Stronczyński „Tydzień”*, 1896, Petrków.

Źródła elektroniczne:

1. Kowalczyk J., <http://www.nid.pl>.